

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดพื้นที่ชายแดน
2. องค์ความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
 - 2.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์
 - 2.2 เป้าหมายหลักของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
 - 2.3 โครงสร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
3. องค์ความรู้การค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพื้นที่ชายแดน

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพื้นที่ชายแดน ปารีชาติ หาญไชยนะ (2549 : 25) นำเสนอไว้ว่า คำว่า “ชายแดน” หรือ “พรมแดน” เป็นคำที่เกิดขึ้นมาไม่นาน กล่าวคือ เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อใช้เป็นเส้นแบ่งรัฐต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นความหมายของ ชายแดนหรือพรมแดน จึงเกี่ยวข้องกับขอบเขตรัฐชาติ การปกครองของประเทศนั้น ๆ และยึดถือในการแบ่งความแตกต่าง และความเหมือนของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์กระแสหลัก ยังให้ความสำคัญและยึดหลักแนวคิดพรมแดนเป็นขอบเขตของรัฐชาติ ที่ผูกโยงเป็นเรื่องสังคมที่อยู่ภายใต้พรมแดนเดียวกัน สืบทอดอุดมการณ์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากสังคมที่อยู่ภายนอกเขตพรมแดนที่กำหนดเส้นแดนเอาไว้ (ชนิตา ตั้งถาวรสิริกุล. 2541 : 24) ฉะนั้นการอยู่หรือการเคลื่อนย้ายอย่างไม่เป็นทางการจึงเป็นเรื่องผิดปกติ ที่จะต้องมีการจัดระเบียบหรือสร้างความเหมือน ให้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของรัฐชาติ ปกครองนั้น ๆ แต่เมื่อการศึกษาเรื่องชายแดนหรือพรมแดนเริ่มมีการศึกษาอย่างแพร่หลายมากขึ้น จึงทำให้การตีความและการให้ความหมายจึงขยายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2545 : 28) โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่เป็นยุคของการเคลื่อนย้ายของผู้คนและสิ่งของ ความคิดและวัฒนธรรม ได้ถูกท้าทายต่อการกำหนดความหมายและตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นชายแดนว่ายังคงมีความหมายไว้ที่ขอบเขตของอาณาพื้นที่เพียงอย่างเดียวหรือไม่ ขณะที่ยุคสมัยถูกทำให้หดแคบเข้าด้วยเทคโนโลยี การสื่อสารที่รวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของปฤษฎา รัตนพฤษย์ (2545 : 16-20) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาข้ามพรมแดนและสถานะไร้พรมแดน โลกที่เปลี่ยนไปหรือมุมมองของนักวิชาการที่เปลี่ยนไป ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของผู้คน สิ่งของ ความคิดและวัฒนธรรมผ่านข้ามพรมแดน 2 ลักษณะ คือ

1. การเคลื่อนย้ายของผู้คน สิ่งของ ความคิด ระหว่างพื้นที่พรมแดนสบกกัน เช่น การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมบริเวณชายแดนไทย-ลาว ไทย-มาเลเซีย การเคลื่อนย้ายลักษณะนี้เรียกว่า “ประเด็นปัญหาข้ามพรมแดน”

2. การเคลื่อนย้ายของผู้คน สิ่งของ ความคิด ระหว่างพื้นที่มีระยะห่างทางกายภาพทำให้หลุดพ้นเข้า ซึ่งพรมแดนของชาติไม่เป็นอุปสรรคลักษณะนี้มักเรียกว่า Transnationalism เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ธุรกิจข้ามชาติ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมการบริโภค เป็นต้น

ดังนั้น ลักษณะความหมายของชายแดนหรือพรมแดนจึงมีมากกว่าการเป็นอาณาเขตพื้นที่ที่บ่งชี้ขีดความแตกต่างอย่างชัดเจน มาให้ความหมายที่นอกเหนือจากการกำหนดตำแหน่ง แห่งที่กำหนดลักษณะการกระทำและผสมผสานหรือการถูกทำให้กลายเป็น จนไม่สามารถที่จะตีความหมายได้อย่างเด่นชัดได้ ในงานของ ปฤษฎา รัตนพฤษย์ ยังมีคำใช้แบ่งเขตแดน 2 คำ คือ Transborder Issues และ Transnation Issues ซึ่งเขาได้เสนอข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการทำความเข้าใจประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมก่อนและหลังในศตวรรษที่ 21 นั้นมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และควรต้องคำถามกับความหมายของพรมแดนของชาติว่าหมายถึงอะไร ได้อีกบ้างและความหมายต่างถูกสร้างขึ้นและถูกลดความสำคัญในบริบทอย่างไร อย่างไรก็ตาม ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2545 : 5) ยังชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับพรมแดนก็ยังมีความจำเป็นอยู่แต่ต้องมีการตีความหมายใหม่ โดยการสลักตำแหน่งความสัมพันธ์และอำนาจระหว่างสิ่งที่เชื่อว่าเป็นศูนย์กลาง คือ รัฐ และสิ่งที่ เป็นชายขอบ คือท้องถิ่น กล่าวคือ การศึกษาพรมแดน โดยการตีความและให้ความหมายโดยผู้ที่อาศัย และใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นศูนย์กลางซึ่งจะต่างจากความหมายของรัฐที่มองพรมแดนเป็นเส้นแบ่งเขตรัฐประเทศที่ชัดเจน และสามารถที่จะกำหนดหรือกระทำการใด ๆ ภายใต้การปกครองของตนเองได้ ดังนั้นพรมแดนจึงกลายเป็นเครื่องมือของการกระทำของผู้มีอำนาจ หรือบางคนใช้ในการต่อรองการค้าการขายของตนเองได้ ฉะนั้นความเป็นพรมแดนจึงเป็นสิ่งที่จะต้องตีความหมายอยู่เสมอและพรมแดนในความหมายที่ผู้คนในพื้นที่ชายขอบนี้จึงแตกต่างจากความหมายของชาติ หากแต่เป็นพรมแดนที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามไปมาและมีกระบวนการแลกเปลี่ยนทางการค้า วัฒนธรรม สังคมและความรู้มาแต่ประวัติศาสตร์

สรุปได้ว่า คำนิยามและความหมายของคำว่า ชายแดนหรือพรมแดนนั้น ในวงวิชาการได้ใช้ความหมายในเชิงที่พรมแดนเป็นเส้นหรือขอบเขตของชาติในการศึกษาผู้คนที่ตั้งถือว่าเป็นการ

รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะ ศตวรรษที่ 21 ยุคแห่งการข้ามผ่านเวลาและการสื่อสารที่รวดเร็ว ดังนั้นความหมายของพรมแดนที่ยึดความเป็นขอบเขตของรัฐชาติ อาจใช้ไม่ได้กับการศึกษาของสังคมปัจจุบัน จึงต้องมีการนิยามความหมายใหม่ให้เข้ากับปรากฏการณ์ของสังคมที่เกิดขึ้น โดยการศึกษาที่นั่นได้เปลี่ยนและสลับความสัมพันธ์จากรัฐส่วนกลางเป็นศูนย์กลาง ให้พื้นที่ชายขอบนี้เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ซึ่งจะให้เห็นถึงกระบวนการแลกเปลี่ยนและการเคลื่อนย้ายที่มีความหมายของพรมแดนแตกต่างจากความหมายของรัฐประเทศ ทั้งนี้การให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้น ๆ

องค์ความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พัทธ์ นิยมศิลป์ (ออนไลน์. 2560) ได้นำเสนอไว้ว่า ภายหลังจากที่มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียนฉบับที่ 2 และปฏิญญาว่าด้วยการเร่งรัดจัดตั้งประชาคมอาเซียน 2015 อันประกอบไปด้วย 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน 2) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และ 3) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในปัจจุบันประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนับว่าเป็นประชาคมที่ได้รับความสนใจมากที่สุดจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หากพิจารณาโดยความหมายกว้างจะพบว่าประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนคือการรวมตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อให้เศรษฐกิจของภูมิภาคแข็งแกร่งมากขึ้น การรวมตัวนี้เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การค้า การลงทุน และตลาดในภูมิภาคนั้นขยายตัวขึ้น อีกทั้งจะทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีอำนาจในการต่อรองและแข่งขันทางเศรษฐกิจในทางระหว่างประเทศมากขึ้น เกิดการลดการพึ่งพาดตลาดในประเทศอื่น ๆ นอกกลุ่ม เมื่อมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้นประเทศสมาชิกก็จะมีรายได้มากขึ้นอันจะส่งผลให้พลเมืองอาเซียนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาค แต่อาเซียนไม่ได้มีเป้าหมายที่จะค้าขายกันภายในภูมิภาคแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามเป้าหมายที่จะรวมตัวของอาเซียนจะเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคและเศรษฐกิจโลกด้วย

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

นับแต่ปี ค.ศ. 1975 การขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในคาบสมุทรอินโดจีนส่งผลให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเริ่มวิตกกังวลว่า ประเทศของตนจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ ประเทศสมาชิกจึงต้องร่วมมือกันต่อสู้กับภัยคุกคามดังกล่าวร่วมกัน ในปี 1976 สมาชิกอาเซียนจึงได้จัดการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 1 ขึ้น โดยมีการออกปฏิญญาสมานฉันท์แห่งอาเซียน เพื่อยืนยันความร่วมมือในด้านความมั่นคงของอาเซียน รวมถึงเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวทางเศรษฐกิจของ

อาเซียนด้วย ซึ่งจากปฏิญญาดังกล่าวนั้น ได้ส่งผลให้เกิดความพยายามให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนมากขึ้น อย่างไรก็ตามแรงผลักดันที่เป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริงในความร่วมมือทางเศรษฐกิจนั้น คือการริเริ่มจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ในปี ค.ศ. 1992 ประเทศสมาชิกอาเซียนเห็นว่า ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจนั้นเป็นตัวบ่งชี้เสถียรภาพและความมั่นคงในทางระหว่างประเทศ จากนั้นก็มีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจอาเซียนมากขึ้นเรื่อย ๆ อาทิ กรอบความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน (AIA) กรอบความตกลงทางการค้าบริการของอาเซียน (AFAS) จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2002 ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ณ กรุงพนมเปญ นายโก๊ะจ๊กตง นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์เสนอแนวคิดให้จัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเหมือนกับประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ต่อมาในปี ค.ศ. 2003 ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ณ เมืองบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย เหล่าผู้นำอาเซียนก็ได้มีความเห็นพ้องต้องกันที่จะรวมตัวทางเศรษฐกิจและก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นก็เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์จากปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียนฉบับที่ 2 และปฏิญญาเชษฐาว่าด้วยการเร่งรัดจัดตั้งประชาคมอาเซียน 2015 นั้นเอง

เป้าหมายหลักของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เป้าหมายหลักของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น โดยหลักแล้วมีขึ้นเพื่อเป็นการขับเคลื่อนความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศอาเซียน ซึ่งจากแนวความคิดของอาเซียนที่ได้สร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนขึ้น ก็เพื่อให้เป็นภูมิภาคที่มีการเคลื่อนที่อย่างอิสระทั้งสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานที่มีฝีมือ โดยมีเป้าหมายสู่การเป็นภูมิภาคที่เป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน การพัฒนาไปในแนวทางนี้จะเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในทางการค้าระหว่างประเทศและเป็นการช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนาให้สามารถได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจระดับภูมิภาคไปพร้อม ๆ กัน การรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้เศรษฐกิจในอาเซียนดีขึ้นจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นภายในภูมิภาค อันทำให้โอกาสและทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศนั้นมีมากขึ้น และขนาดของตลาดอาเซียนนั้นจะเป็นตลาดที่ใหญ่อันดับต้น ๆ ของโลก ยิ่งไปกว่านั้นเมื่ออาเซียนพัฒนาเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันก็จะเป็นจุดแข็งที่ทำให้ต่างชาติมาลงทุนในภูมิภาคมากขึ้น อันก่อให้เกิดผลดีกับพลเมืองอาเซียนโดยตรง เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นพลเมืองอาเซียนก็จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเมื่อรวมกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในประชาคมการเมืองและความมั่นคงและประชาคมสังคมและวัฒนธรรม อาเซียนก็จะเป็นภูมิภาคที่มีความแข็งแกร่งและมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อันเป็นความมุ่งประสงค์ตามกฎบัตรอาเซียน

โครงสร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้กำหนดครอบคลุมถึงคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน เป็นการทำให้อาเซียนนั้นมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน การย้ายเงินทุนและการเคลื่อนย้ายแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี นำไปสู่การใช้กฎระเบียบทางการค้าอย่างเดียวกันทั้งหมด ในประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น ในด้านมาตรฐานคุณภาพ อัตราภาษี การจัดมาตรการกีดกันการค้าต่าง ๆ เป็นต้น

2. การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง เป็นการเพิ่มขีดจำกัดทางการค้า ในเวทีการค้าโลกของอาเซียน ซึ่งอาเซียนนั้นก็ได้ออกนโยบายต่าง ๆ ออกมาเพื่อตอบสนองแผนงาน ในข้อนี้ เช่น เรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การคุ้มครองผู้บริโภค การส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (โทรคมนาคม) การจัดระบบการค้า ให้มีการแข่งขันที่เป็นธรรม เป็นต้น

3. การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน เป็นการลดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมและช่องว่างทางเศรษฐกิจสำหรับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียน อันเป็นการส่งเสริม เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการขยายตัวของ ธุรกิจ SMEs โครงการริเริ่มเพื่อการรวมกลุ่มของอาเซียน (IAI) อันเป็นการให้ความร่วมมือและให้ ความช่วยเหลือเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศสมาชิก

4. การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ เป็นการเน้นและ ประสานนโยบายเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค โดยการทำเขตการค้าเสรี (FTA) กับประเทศคู่เจรจาต่าง ๆ เช่น อาเซียนกับจีน อาเซียนกับเกาหลี อาเซียนกับออสเตรเลียและ นิวซีแลนด์ เป็นต้น เพื่อให้เครือข่ายการผลิตและตลาดภายในภูมิภาคอาเซียนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ในส่วนอื่น ๆ ของโลก

แต่อย่างไรก็ดีการรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปัจจุบันนั้นก็ยังมีอุปสรรค อยู่ไม่น้อย ทั้งปัญหาความล่าช้าในการดำเนินการ เช่น เกิดจากเรื่องความล่าช้าในการให้สัตยาบันของ ประเทศสมาชิกในเรื่องต่าง ๆ ความล่าช้าในการแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเพื่อรับรองข้อกำหนด ต่างๆของอาเซียน อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสนธิสัญญาและข้อตกลงที่มีสภาพบังคับ ไม่ชัดเจน กระบวนการยุติข้อพิพาททางเศรษฐกิจที่ขาดความน่าเชื่อถือและขาดผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนั้น หากพิจารณาจากภาคเอกชนจะพบว่าประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการเป็นประชาคม อาเซียนซึ่งอาจเกิดจากการที่ภาคประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือให้ข้อเสนอแนะ อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมของอาเซียนนั้นจะส่วนใหญ่จะเป็นระดับ ผู้นำประเทศหรือข้าราชการระดับสูง โดยปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ เราสามารถจัดการแก้ไขได้ หากว่าทุกฝ่ายให้ความร่วมมือกัน โดยคิดถึงเศรษฐกิจของภูมิภาคเป็นหลัก อันจะทำให้เศรษฐกิจใน ภูมิภาคนั้นเติบโต และเป็นตลาดที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกต่อไปในอนาคต

องค์ความรู้การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ในหัวข้อนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของประเทศกัมพูชา 2) เศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน 3) นโยบายด้านการค้า 4) ตลาดและการลงทุนที่น่าสนใจ 5) พหุติกรรมผู้บริโภคนปัจจุบัน และ 6) สถานการณ์การค้า ชายแดนไทย-กัมพูชา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานของประเทศกัมพูชา

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยเสนอเพื่อให้เห็นข้อมูลพื้นฐานของประเทศกัมพูชา ดังนี้ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 2558 : 2-5)

1. สภาพภูมิประเทศ

กัมพูชามีพื้นที่ขนาด กว้าง 500 กิโลเมตร ยาว 450 กิโลเมตร รวม 181,035 ตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศไทย เส้นเขตแดนโดยรอบประเทศไทยยาวรวม 2,615 กิโลเมตร โดยมีเส้นเขตแดนติดต่อกันกับประเทศไทยยาว 798 กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดกับอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดสระแก้ว จันทบุรีและตราด

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์และประเทศลาว

(แขวงอัตตะปือ และจำปาศักดิ์)

ทิศตะวันออก ติดกับประเทศเวียดนาม (จังหวัดกอนทุม เปลกู ซาลาย คักลัก ส่องแบ๋ เตยนิน ลองอาน ด่งท๊าบ อันซางและเกียงซาง)

พรมแดน กัมพูชามีพรมแดนทางบกติดต่อกับประเทศไทย จากสันปันน้ำทิวเขาพนมดงรักถึงหลักเขตแดนที่ 1 (จังหวัดอุบลราชธานี) ต่อเนื่องลงมาทางใต้จรดสันปันน้ำทิวเขาบรรทัด ถึงหลักเขตแดนที่ 73 (จังหวัดตราด) รวมประมาณ 805 กิโลเมตร มีชายแดนติดกับประเทศลาว 540 กิโลเมตรและประเทศเวียดนาม 1,270 กิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาว 443 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ คล้ายสามหรืออ่าง คือ ตรงกลางเป็นแอ่งทะเลสาบและลุ่มแม่น้ำโขงอันกว้างขวางมีภูเขาล้อมรอบอยู่ 3 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านตะวันออก มีแนวเทือกเขาอันนัมที่เป็นพรมแดนกับประเทศเวียดนาม

1.2 ด้านเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือ มีแนวเทือกเขาพนมดงรักเป็นพรมแดนกับประเทศไทย

1.3 ด้านใต้และตะวันตกเฉียงใต้ มีแนวเทือกเขาบรรทัดที่เป็นแนวพรมแดนกับประเทศไทยเฉพาะด้านตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง

แม่น้ำ/ทะเลสาบสำคัญ

แม่น้ำโขง (Mekong) ไหลจากลาวเข้าสู่ภาคเหนือของกัมพูชาแล้วไหลผ่านเข้ามาเขตเวียดนามมีความยาวในเขตกัมพูชารวม 500 กิโลเมตร

แม่น้ำโตนเลสาบ (Tonle Sap) เชื่อมระหว่างแม่น้ำโขงกับทะเลสาบ ความยาว 130 กิโลเมตร

แม่น้ำบาสัก (Bassac) เชื่อมต่อกับแม่น้ำโตนเลสาบที่หน้าพระบรมมหาราชวังในกรุงพนมเปญ ความยาว 80 กิโลเมตร

ทะเลสาบโตนเลสาบ อยู่ห่างกรุงพนมเปญ ประมาณ 100 กิโลเมตร ฤดูน้ำหลากน้ำท่วมถึง 7,500 ตารางกิโลเมตร ลึก 10 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัดคือ กำปงธม กำปงชนัง โปธิสธัวี พระตะบอง และเสียมเรียบ มีปลาชุกชุมกว่า 300 ชนิด

ภูเขา ยอดเขาสูงที่สุดของกัมพูชาคือ พนมออร์ล สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,813 เมตร

ป่าไม้ มีพื้นที่ร้อยละ 60 ของพื้นที่ประเทศบริเวณที่ป่าไม้หนาแน่นคือ เขตกเขาบรรทัดทางตอนใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศ แต่ปัจจุบันป่าไม้ลดลงอย่างมากหลังจากที่รัฐบาลเปิดสัมปทานป่าให้กับบริษัทเอกชน แม้ว่าต่อมาจะมีการปิดป่า แต่ก็ยังคงตัดโค่นโดยอาศัยช่องว่างจากป่าสัมปทานเพื่อทำการเกษตร เช่น อ้อย ปาล์ม น้ำมัน มันสำปะหลัง ยางพาราและไม้สนหอม

สัตว์น้ำ มีชุกชุมด้านชายฝั่งทะเลทางตอนใต้ และที่โตนเลสาบ ซึ่งเป็นแหล่งจับปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ถึง 10,000 ตารางกิโลเมตรในฤดูน้ำหลากและลดเหลือ 3,000 ตารางกิโลเมตรในฤดูแล้งปลาที่จับจากแม่น้ำโขงแต่ละปีประมาณ 1 ล้านตัน นอกจากนี้ยังมีปลาที่เลี้ยงประมาณ 200,000 ล้านตัน ปลามีส่วนสำคัญต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากจะใช้บริโภคโดยตรงแล้ว ยังสามารถส่งออกสร้างรายได้ให้แก่ประเทศด้วย

น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รัฐบาลกัมพูชาได้ให้สัมปทานสำรวจน้ำมันและก๊าซธรรมชาติบนชายฝั่งและนอกชายฝั่ง ผลการสำรวจพบว่ามีปริมาณมากพอสามารถทำเชิงพาณิชย์ได้ มีการประมาณว่ามีก๊าซสำรองในเขตแดนของกัมพูชาประมาณ 5 พันล้านลูกบาศก์เมตรและพื้นที่ทับซ้อนกับประเทศไทย ประมาณ 8 พันล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งจะสามารถขุดนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ นอกจากนี้การสำรวจในเขตโตนเลสาบคาดว่าจะพบแหล่งก๊าซจำนวนหนึ่ง

ลึกลับ อัญมณี แหล่งอัญมณีที่มีคุณภาพดีคือ กรุงไพลิน จังหวัดไพลิน ซึ่งเป็นแร่พลอย สายเดี่ยวกับจังหวัดตราดและจันทบุรี พลอยมีมากบริเวณเขตกเขาเพชรหรือเขาสามพันล้านและเขตกเขาบรรทัด นอกจากนี้ยังมีเหมืองทองในจังหวัดรัตนคีรี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเหลืออยู่ไม่มากนัก

สินแร่ มีเป็นจำนวนมาก อาทิ เหล็ก ฟอสเฟต บ็อกไซต์ ซิลิกอน ถ่านหินและแมงกานีส

1.2 สภาพภูมิอากาศ

กัมพูชา มีสภาพอากาศมรสุมเขตร้อน แบบร้อนชื้น แลพบมรสุมมี 2 ฤดูคือ

1.2.1 ฤดูฝน เริ่มจากเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม

1.2.2 ฤดูแล้ง เริ่มจากเดือนพฤศจิกายน-เมษายน

1.2.3 เดือนเมษายนมีอุณหภูมิสูงสุด

1.2.4 เดือนมกราคมมีอุณหภูมิต่ำสุด

1.2.5 เดือนตุลาคมมีฝนตกชุกที่สุด

1.3 เมืองหลวง/เมืองสำคัญ/เมืองท่า

เมืองหลวง คือ ราชธานีพนมเปญ มีประชากรประมาณ 2 ล้านคน มีเนื้อที่ 1,963.2 ตารางกิโลเมตร เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าไปทั่วประเทศ มีโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษพนมเปญ ตั้งอยู่ห่างจากท่าอากาศยานนานาชาติพนมเปญ 8 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการเมือง วัฒนธรรม และศูนย์ราชการของประเทศ มีมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งเดียว ถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดของประเทศ ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1960

เมืองสำคัญ

1.3.1 จังหวัดเสียมเรียบ (เสียมราฐ) เป็นที่ตั้งของนครวัด นครธม สิ่งมหัศจรรย์ของโลก ที่นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกไปเยือน ทำให้มีธุรกิจบริการที่สำคัญ คือที่พัก โรงแรม ร้านอาหาร เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

1.3.2 จังหวัดพระตะบอง แหล่งผลิตส้มและพีชไร้ ใต้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลืองและงา

1.3.3 จังหวัดเกาะกง แหล่งผลิตปาล์ม น้ำมัน อ้อย โรงงานน้ำตาลทราย สินค้าสัตว์น้ำ การท่องเที่ยวทางทะเล

1.3.4 จังหวัดกำปงจาม เป็นแหล่งผลิตยางพารา เงาะ มังคุด ทุเรียน มะม่วงหิมพานต์ และพีชไร้ ใต้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ถั่วเขียวและงา

เมืองท่า ใต้แก่ จังหวัดพระสีหนุ (เดิมชื่อจังหวัดกำปงโสมหรือกรุงพระสีหนุวิลล์) เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมขนส่งในพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศ เป็นที่ตั้งของท่าเรือน้ำลึก สำหรับเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่ใช้ในการนำเข้าและส่งออกสินค้า มีชายหาดที่สวยงาม เหมาะแก่การท่องเที่ยว เป็นแหล่งที่สำรวจพบว่ามีย่านและก๊าซธรรมชาติและมีนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่ง จึงทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการยกระดับสนามบินในจังหวัดให้เป็นสนามบินนานาชาติแห่งที่ 3 ของประเทศเพื่อรองรับปริมาณการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว

1.4 การแบ่งเขตการปกครอง

กัมพูชา แบ่งเขตการปกครองเป็น 24 จังหวัด (เรียกว่า เขต) กับ 1 เมืองหลวง คือ กรุงพนมเปญ ซึ่งเป็นเขตปกครองพิเศษ โดยแต่ละจังหวัดจะมีอำเภอที่ตั้งของตัวจังหวัดเรียกว่ากรุง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดกับรองผู้ว่าฯ อีก 6-7 คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามวาระของรัฐบาล (5 ปี) เป็นผู้ปกครอง ทั้งนี้จังหวัดจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอ (สระรก) และตำบล (สังกัด) ขณะที่กรุงจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็นเขต (คั่น) และแขวง (สังกัด)

1.5 ระบบการปกครอง

กัมพูชา เป็นอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพียงประเทศเดียวที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ นโรดม สีหมุนี เป็นพระมหากษัตริย์

โดยมีสมเด็จพระอัครมหาเสนาบดี บุญญจักรี เสง สัมริน เป็นประธานรัฐสภา สมเด็จพระวิบูล เสนา ภัคตี สาย ชุม เป็นประธานวุฒิสภา (แทน สมเด็จพระเจ็ย ชิม ที่เพิ่งแก่อสัญกรรมไปเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2558) และสมเด็จพระอัครมหาเสนาบดี เคโซ ฮุน เซน เป็นนายกรัฐมนตรี (เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา)

1.6 ประชากร ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม

ประชากร กัมพูชามีจำนวนประชากรประมาณ 15.17 ล้านคน (ประมาณการปี พ.ศ. 2558) อัตราการเจริญเติบโต ปีละ 1.46% อาศัยอยู่ในเมืองร้อยละ 21.4 ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 82 คนต่อตารางกิโลเมตร ประมาณการของประชากรแต่ละกลุ่ม ได้แก่

1.6.1 เด็ก (0-14 ปี) ร้อยละ 29.2

1.6.2 วัยทำงาน (15-64 ปี) ร้อยละ 66.2

1.6.3 วัยชรา (65 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 4.6

ประชากร แยกเป็นเชื้อชาติ กัมพูชา 96% มุสลิม 2.2% เวียดนาม 0.4% จีน 0.2% และชนกลุ่มน้อย 17 เผ่า

ศาสนา คือพุทธ ลัทธิเถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ ปัจจุบันเป็นที่นับถือของประชาชนประมาณร้อยละ 90 ของประเทศ ประกอบด้วย 2 นิกาย คือฝ่ายมหานิกาย มีสมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (เทพ วงศ์) สมเด็จพระสังฆราช วัดอุนาโลม เป็นประมุขและฝ่ายนิกายธรรมยุติ มีสมเด็จพระสุคนธาธิบดี (บัว คลี่) สมเด็จพระสังฆราช วัดบวตุม เป็นประมุข ประชาชนประมาณร้อยละ 10 นับถือศาสนาอิสลาม คริสต์และอื่น ๆ

ภาษา ภาษาราชการ คือภาษาขแมร์ (เขมร) และมีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง สำหรับการติดต่อกับชาวต่างชาติ ส่วนภาษาต่างชาติอื่น ๆ ที่มีการใช้ ได้แก่ (1) ภาษาจีน ใช้ในหมู่

คนกัมพูชาเชื้อสายจีน ร้านค้าและร้านอาหาร (2) ภาษาฝรั่งเศส ใช้ในหมู่ราชวงศ์และชนชั้นสูง และใช้เป็นศัพท์เทคนิคซึ่งเป็นจากตำราเรียนที่เป็นภาษาฝรั่งเศส (3) ภาษาไทย คนกัมพูชาในจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศไทย เช่น เกาะกง โพลิน พระตะบองและบันเตียเมียนเจย

สกุลเงิน กัมพูชามีสกุลเงินท้องถิ่น คือสกุลเรียล (Riel) มีอัตราแลกเปลี่ยน 4,000 เรียล เท่ากับ 1 เหรียญสหรัฐฯ ประมาณ 116 เรียล เท่ากับ 1 บาท ทั้งนี้ในกัมพูชาใช้เงินสกุลเหรียญสหรัฐฯ เป็นหลักสำหรับการใช้จ่ายและทำธุรกรรมต่าง ๆ ส่วนเงินเรียลใช้ในการชำระค่าธรรมเนียมราชการและใช้สำหรับเงินที่มีมูลค่าต่ำกว่า 1 เหรียญสหรัฐฯ

เวลา กัมพูชาอยู่ในเขตเวลาเดียวกับประเทศไทย คือ ก่อน GMT + 7 ชั่วโมง

เศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน

ด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 2558 : 2-5) ปรากฏข้อมูลดังนี้ ก่อนปี พ.ศ. 2534 ประเทศกัมพูชาประสบกับภาวะสงครามภายในประเทศอย่างยาวนานกว่า 20 ปี ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำลงอย่างมากและทำให้ประเทศกัมพูชาถูกจัดเป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุดประเทศหนึ่งของภูมิภาคอาเซียน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสังคมนิยมเป็นระบอบประชาธิปไตย และหลังจากสงครามภายในประเทศเริ่มสงบลงประเทศเริ่มได้รับการฟื้นฟูบูรณะ มีการเปิดประเทศทำการค้าขายกับต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ทำให้มีความต้องการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มสูงขึ้น โดยรัฐบาลกัมพูชาได้มีการกำหนดนโยบายที่มุ่งพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรและการท่องเที่ยวของประเทศ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการลงทุนจากต่างประเทศด้วยการออกมาตรการต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง เช่น การปรับปรุงกฎหมายด้านเศรษฐกิจ การเพิ่มสิทธิประโยชน์แก่นักลงทุนต่างชาติ การปฏิรูประบบการจัดเก็บภาษีเงินได้ และการเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา สนามบิน และระบบสาธารณสุขประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน เป็นผลพวงของความสำเร็จจากการเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจรวมศูนย์ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ประกอบกับการปฏิรูปนโยบายด้านการค้าและการลงทุน การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ตลอดจนเสถียรภาพทางการเมืองส่งผลให้เศรษฐกิจกัมพูชามีอัตราการเจริญเติบโตสูงถึงร้อยละ 7.0 โดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ถึงปี พ.ศ. 2557 ทำให้รายได้เฉลี่ยของประชากรต่อคนเพิ่มจากประมาณ 650 เหรียญสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2550 เป็น 1,130 เหรียญสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2557 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 1,225 เหรียญสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งจะทำให้กัมพูชาเปลี่ยนสถานะเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางขั้นต่ำ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจแบบผสมผสานมากขึ้นเป็นการเกษตร การอุตสาหกรรมและการบริการประเด็นสำคัญในการปฏิรูปและการพัฒนาประเทศกัมพูชา

รัฐบาลกัมพูชาให้ความสำคัญอย่างมากในการปฏิรูปประเทศ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศในภูมิภาคและในเวทีโลก โดยกำหนดประเด็นหลักในการปฏิรูปซึ่งมีความเชื่อมโยงกันไว้ 5 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นแรก คือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและสาธารณสุข การพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพ รวมถึงระบบการให้บริการการศึกษา

ประเด็นที่สอง คือการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ เส้นทางขนส่ง แหล่งพลังงาน ระบบการสื่อสาร รวมถึงการอำนวยความสะดวกทางการค้า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการทำธุรกิจ

ประเด็นที่สาม คือการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร เพื่อขจัดปัญหาความยากจน เพิ่มรายได้ให้กับประเทศและเกษตรกร

ประเด็นที่สี่ คือการพัฒนากระบวนการกฎหมาย ได้แก่ การเสริมสร้างธรรมาภิบาล มีการปรับปรุงกฎหมาย ปรับปรุงระบบการจดทะเบียนภาษี เพิ่มประสิทธิภาพของบริการสาธารณะ เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการลงทุน

ประเด็นที่ห้า คือการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ การลงทุนในทรัพยากรบุคคล การให้บริการสาธารณะและผลิตสินค้าและบริการที่มีความหลากหลาย นอกเหนือจากภาคการเหมืองแร่และการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับศักยภาพทางอุตสาหกรรมเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องกำหนดนโยบายค่าจ้างแรงงานแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมธุรกิจ SME ให้มีส่วนร่วมในการเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมถึงนโยบายการบริหารจัดการที่ดินให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการให้สัมปทานที่ดิน เพื่อให้กัมพูชาได้รับผลประโยชน์สูงสุด จากทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

อุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจกัมพูชา ได้แก่ ปัญหาเรื่องของทักษะแรงงานและระบบการศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ล่าช้า ปัญหาการทุจริตและระบบการบริหารราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพ งบประมาณที่มีอยู่จำกัดซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนของรัฐ และการที่กัมพูชาขาดความหลากหลายทางเศรษฐกิจ ทั้งทางด้านสินค้า อุตสาหกรรมและบริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีความเสี่ยงท่ามกลางสภาพความต้องการในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง

ในภาคการเกษตร สินค้า เช่น มันสำปะหลัง ผัก น้ำตาล น้ำมันปาล์มและไม้อัด เป็นสินค้าที่มีศักยภาพ โดยมีปัจจัยการส่งออกสินค้าแปรรูปซึ่งมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นจากผลผลิตเหล่านี้ แต่ยังมีจำนวนไม่มาก ซึ่งยังเป็นโอกาสในการขยายปริมาณการผลิตสินค้าเหล่านี้

ในระยะยาวรัฐบาลจำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงการอำนวยความสะดวกทางการค้า การขนส่ง โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ ขณะที่ การลงทุนท้องถิ่นจะต้องพัฒนาอย่างรวดเร็วและร่วมเป็นส่วนหนึ่งในห่วงโซ่การผลิตของโลก

นอกจากนี้ ธุรกิจท้องถิ่นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อยกระดับเทคโนโลยีและเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโอกาสในตลาดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ

นโยบายด้านการค้า

ค่านโยบายด้านการค้าของกัมพูชา (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 2558 : 21-22) พบว่า รัฐบาลพยายามลดอุปสรรคทางการค้าทั้งด้านภาษีศุลกากรและอุปสรรคที่มีในภาษีศุลกากร เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูประบบการค้าตามที่ผูกพันไว้กับองค์การการค้าระหว่างประเทศ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ได้แถลงนโยบายและประกาศใช้ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยม (จุด โคน) เพื่อการเจริญเติบโต การจ้างงาน ความเสมอภาค และประสิทธิภาพในกัมพูชา (“Rectangular Strategy” for Growth, Employment, Equity and Efficiency in Cambodia) สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. หลักการภายใต้ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมเป็นวาระแห่งชาติ

มีวัตถุประสงค์ เพื่อเร่งรัดการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเผชิญอยู่ และการพัฒนาศักยภาพของกัมพูชา ได้แก่

1.1 การส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

1.2 ส่งเสริมการสร้างงาน

1.3 การปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการของรัฐบาลเพื่อประกันความเท่าเทียมกันและความเป็นธรรมในสังคม

1.4 การเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถของรัฐบาลในการดำเนินโครงการปฏิรูปในทุกสาขาเพื่อลดความยากจนและบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. โครงสร้างของยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยม

2.1 ยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยมุ่งเน้นการปฏิรูป 4 ประการ ได้แก่

2.1.1 การต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวง

2.1.2 การปฏิรูปกฎหมายและการศาล

2.1.3 การบริหารราชการ

2.1.4 การปฏิรูปกองทัพ โดยเฉพาะการลดจำนวนกำลังพล หันไปเพิ่มประสิทธิภาพ

ของบุคคลากรและอาวุธยุทโธปกรณ์

2.2 สร้างเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ

2.2.1 ความสงบเรียบร้อย เสถียรภาพทางการเมืองและระเบียบทางสังคม

2.2.2 การสร้างหุ้นส่วนด้านการพัฒนา ซึ่งรวมถึง ภาคเอกชน ประเทศผู้บริจาค และประชาชน

2.2.3 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการคลัง

2.2.4 การบูรณาการกัมพูชาเข้าสู่ภูมิภาคและโลก

2.3 ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ 4 สาขาหลัก

2.3.1 ด้านการเกษตร

2.3.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2.3.3 การพัฒนาภาคเอกชนและสนับสนุนการสร้างงาน

2.3.4 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและสาธารณสุข

ตลาดและการลงทุนที่น่าสนใจ

ด้านตลาดและการลงทุนที่น่าสนใจ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 2558 : 36-39) นำเสนอไว้ว่า กัมพูชาอยู่ในช่วงเร่งรัดพัฒนาประเทศ ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วเฉลี่ยร้อยละ 7 ในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา คาดว่าจะขยายตัวอย่างน้อยร้อยละ 7 ในอีก 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวกัมพูชาที่มีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น

ขณะที่การลงทุนจากต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้าสู่กัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กัมพูชาเป็นฐานการผลิตและส่งออกของอุตสาหกรรมสำคัญ โดยเฉพาะสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น ล้วนส่งผลให้ความต้องการบริโภคสินค้าของชาวกัมพูชามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเริ่มมีความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น อัญมณีและเครื่องประดับ โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นมาก นอกเหนือจากความต้องการสินค้าอุปโภค บริโภคที่จำเป็น ผู้ประกอบการไทยจึงควรติดตามแนวโน้มตลาดกัมพูชาอย่างใกล้ชิด เพื่อแสวงหาโอกาสในการขยายตลาดสินค้าไปกัมพูชาเพิ่มขึ้น

1. สินค้าที่คาดว่าจะได้รับความนิยมมากขึ้นตามแนวโน้มตลาดที่เปลี่ยนแปลงไปในกัมพูชา

1.1 ผ้าฝ้ายและด้าย

กระแสการลงทุนย้ายฐานการผลิตของโรงงาน ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ รวมถึงไทยที่เข้าสู่กัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ผลักดันให้มีความต้องการผ้าฝ้าย อาทิ ผ้าถัก ผ้าทอทำจากฝ้าย และผ้าทอทำจากใยสังเคราะห์ รวมทั้งด้าย ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการตัดเย็บเสื้อผ้า มีแนวโน้มเติบโตดี อีกทั้งกัมพูชาต้องพึ่งพาการนำเข้าผ้าฝ้ายจากต่างประเทศกว่าร้อยละ 90 ของความต้องการใช้ทั้งหมด เนื่องจากยังขาดการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอต้นน้ำและกลางน้ำ

ขณะที่ไทยมีศักยภาพในการผลิตผ้าฝ้าย เนื่องจากมีอุตสาหกรรมต้นน้ำที่เข้มแข็งทั้งอุตสาหกรรมปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมผลิตด้ายและเส้นใย อีกทั้งผ้าฝ้ายของไทยมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในตลาดโลก และมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับพม่า ส่งผลให้ไทยได้เปรียบประเทศผู้ส่งออกรายอื่นในด้านต้นทุนค่าขนส่ง และการส่งมอบสินค้าที่รวดเร็ว

2. เครื่องจักรกลการเกษตร

การย้ายฐานการผลิตของธุรกิจเกษตรและเกษตรแปรรูปเข้ามาในกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายรัฐบาลกัมพูชาที่สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจดังกล่าว ขณะที่กัมพูชาเริ่มประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม

เนื่องจากแรงงานหนุ่มสาวรุ่นใหม่จำนวนมากนิยมเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมด้วยรายได้ดีและงานเบากว่าภาคเกษตรกรรม ความต้องการเครื่องจักรกลและอุปกรณ์การเกษตรเพื่อใช้ทดแทนแรงงานจึงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น อาทิ รถไถนาเดินตามรถเกี่ยวข้าว เครื่องสีข้าวขนาดเล็ก เครื่องสูบน้ำ และเครื่องพ่นยาฆ่าแมลง

3. วัสดุก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ ของตกแต่งบ้านและเคหะสิ่งทอ

การดำเนินมาตรการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลและการลงทุนจากต่างประเทศ ส่งผลให้ความเป็นเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกระตุ้นการลงทุนจำนวนมากในโครงการก่อสร้างและการพัฒนา อสังหาริมทรัพย์ อีกทั้งรัฐบาลยังเร่งลงทุนในโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ทั้งโครงข่ายถนน ท่าเรือและสนามบิน ทำให้มีความต้องการวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง อาทิ เหล็ก เหล็กกล้า และผลิตภัณฑ์ปูนซีเมนต์ แร่ยิปซัม สายไฟและสายเคเบิลเพิ่มขึ้น

ขณะที่การขนส่งวัสดุและอุปกรณ์ก่อสร้างจากไทยไปกัมพูชาสะดวกและมีต้นทุนค่าขนส่งต่ำกว่าคู่แข่งบางประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ จึงเป็นโอกาสที่ผู้ประกอบการไทยจะขยายตลาดวัสดุและอุปกรณ์ก่อสร้างในกัมพูชา

นอกจากนี้ โครงการก่อสร้างและธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ผุดขึ้นจำนวนมาก ทั้งอาคารสำนักงานและอาคารพาณิชย์ ศูนย์การค้า คอนโดมิเนียม และโรงแรม โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร กระตุ้นความต้องการเฟอร์นิเจอร์ ของตกแต่งบ้าน และเคหะสิ่งทอ เพื่อตกแต่งอาคารสถานที่ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก สินค้านี้จึงมีความต้องการเพิ่มขึ้นตามภาคอสังหาริมทรัพย์ที่ขยายตัวอย่างร้อนแรง

ขณะที่สินค้าไทยมีการออกแบบที่ทันสมัย อีกทั้งชาวกัมพูชามีทัศนคติที่ดีต่อสินค้าไทย โดยเฉพาะในด้านคุณภาพเมื่อเทียบกับสินค้าประเภทเดียวกันจากประเทศคู่แข่งอย่างจีนและเวียดนาม

4. รถยนต์ใหม่และสินค้าฟุ่มเฟือยอื่น ๆ

เศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีกลุ่มชาวกัมพูชาที่มีฐานะดีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจที่คืน ธุรกิจวัสดุก่อสร้าง รวมทั้งกลุ่มเศรษฐีใหม่ที่ร่ำรวยขึ้นจากการขายที่ดินให้กับโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่กำลังขยายตัวอย่างร้อนแรง

ชาวกัมพูชาที่มีฐานะดีขึ้นมักนิยมซื้อรถยนต์ใหม่แทนรถยนต์มือสองที่ชาวกัมพูชานิยมใช้โดยทั่วไป โดยเฉพาะรถยนต์ยี่ห้อหรู ราคาแพง ส่งผลให้ปัจจุบันค่ายรถยนต์อย่าง Audi Porsche และ BMW เปิดโชว์รูมรถยนต์ให้บริการหลังการขายในกรุงเทพมหานคร แม้กระทั่งโชว์รูมรถยนต์ยี่ห้อโรลรอยซ์ ก็กำลังก่อสร้างเช่นกัน

นอกจากนี้ กลุ่มชาวกัมพูชาฐานะดียังนิยมซื้อโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ สวมใส่อัญมณี และเครื่องประดับที่มีดีไซน์ทันสมัยและหรูหรา รวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ดูดีมีรสนิยมและน่าแฟชั่นเพื่อบ่งบอกถึงฐานะ

นอกจากนี้ ยังนิยมซื้อสินค้าที่ระบุเพิ่งมาใหม่ล่าสุด (New Arrival) จึงมักชอบเดินศูนย์การค้าขนาดใหญ่เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของสินค้า ทำให้ศูนย์การค้าเป็นช่องทางจัดจำหน่ายที่สำคัญในการเจาะตลาดผู้บริโภคกลุ่มนี้

5. เครื่องใช้ไฟฟ้า

ชาวกัมพูชาที่มีฐานะดีมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้บริโภคกลุ่มนี้ต้องยกระดับมาตรฐานการดำเนินชีวิตให้สะดวกสบายมากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการเครื่องใช้ไฟฟ้ามีแนวโน้มเติบโตแบบก้าวกระโดด อาทิ เครื่องปรับอากาศ โทรทัศน์รุ่นใหม่ เตอบนไมโครเวฟ เครื่องซักผ้าและตู้เย็น ขณะที่ไทยเป็นฐานการผลิตและส่งออกสินค้าเหล่านี้ของผู้ผลิตรายสำคัญของโลก จึงเป็นโอกาสในการขยายตลาดสินค้าดังกล่าวของไทยในกัมพูชา

6. ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม

ชาวกัมพูชากว่าร้อยละ 50 ของประชากรทั้งประเทศหรือราว 7.5 ล้านคน เป็นประชากรวัยหนุ่มสาวที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ซึ่งเป็นวัยที่รักสวยรักงาม เริ่มสร้างฐานะและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากสื่อของไทยค่อนข้างมาก ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบการใช้สินค้าไทย

นอกจากนี้ ยังเริ่มหันมาดูแลสุขภาพและเสริมความงามมากขึ้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม อาทิ แป้งแต่งหน้า รองพื้น ลิปสติก และเครื่องสำอางต่าง ๆ รวมทั้งผลิตภัณฑ์รักษาผิว โดยเฉพาะครีมบำรุงผิวเป็นสินค้าดาวรุ่งพุ่งแรงที่มีแนวโน้มเติบโตสูง โดยชาวกัมพูชานิยมบริโภคสินค้าที่ใช้แล้วเห็นผลเร็วหรือเห็นผลทันที เนื่องจากมีค่านิยม “ยิ่งขาว ยิ่งสวย” ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารกันแดด สารที่ช่วยทำให้ผิวขาวขึ้น เป็นกระแสที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมาก

เป็นที่น่าสังเกตว่า สินค้าที่จำหน่ายในกัมพูชาควรมีลักษณะเช่นเดียวกับที่จำหน่ายในไทย ทั้งขนาด สี กลิ่น น้ำหนักและลักษณะบรรจุภัณฑ์ เพื่ออำนวยความสะดวก เนื่องจากชาวกัมพูชาได้รับอิทธิพลค่อนข้างมากจากสื่อโทรทัศน์ของไทย ทั้งนี้การทำการค้าในกัมพูชา ผู้ส่งออกควรเลือกช่องทางการค้าผ่านตัวแทนจำหน่ายหรือผู้นำเข้าสินค้าประเภทนั้น ๆ เพื่อลดต้นทุนและลดความเสี่ยงในการทำตลาดเองในระยะเริ่มแรก

7. ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้าง

การก่อสร้างเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของกัมพูชา ในปี พ.ศ. 2557 มีเงินลงทุนก่อสร้างรวมมูลค่า 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ใน 1,960 โครงการ เพิ่มขึ้น 19% จากปีก่อน โดยในช่วง 3 ปี ล่าสุดนี้ ต่างชาติที่เข้ามาลงทุนด้านการก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์มากที่สุดคือประเทศเกาหลีใต้ รองลงมา คือจีนและอังกฤษ ทำให้ในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2557 กัมพูชานำเข้าวัสดุก่อสร้าง 1.22 ล้านตัน เพิ่มขึ้น 185 % จากช่วงเดียวกันของปีที่แล้ว แหล่งนำเข้า ได้แก่ จีน ไทย เวียดนาม มาเลเซียและประเทศในยุโรป

ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้าง นับเป็นธุรกิจที่ผู้ประกอบการของไทยมีความได้เปรียบ เพราะมีความชำนาญและประสบการณ์มากกว่าประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในกลุ่ม CLMV ยิ่งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้างที่อยู่อาศัยมีการเติบโตที่ดีจากความต้องการที่สูงขึ้น เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อาทิ ถนน สะพาน ทางรถไฟ ท่าเรือ นิคมอุตสาหกรรม จึงเริ่มมีผู้ประกอบการไทยเข้าไปลงทุนยังกัมพูชามากขึ้น

พฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบัน

ด้านพฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบัน (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 2558 : 40) เสนอว่า การที่เศรษฐกิจของกัมพูชายาวตัวต่อเนื่องในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้กำลังซื้อของคนกัมพูชาสูงขึ้น มีความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งชาวกัมพูชามีทัศนคติต่อสินค้าไทยว่าเป็นสินค้าคุณภาพดี จึงมีความนิยมสินค้าไทยมากกว่าสินค้าประเทศอื่น ประกอบกับคนกัมพูชามีความใกล้ชิดกับคนไทย ทั้งเชื้อชาติ ศาสนา จึงมีสภาพสังคมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ผู้ประกอบการไทยจึงมีโอกาสเข้าถึงตลาดกัมพูชาได้ง่าย

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของรายได้ที่ยังมีอยู่มาก ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันอย่างสุดขั้ว ส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มบุคคลในสังคมตามกำลังการซื้อสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูง ประมาณ 5 % ได้แก่ นักการเมือง นักธุรกิจ
2. ผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อปานกลาง ประมาณ 15% ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ทำงานบริษัทต่างชาติ องค์กรรัฐบาลและองค์กรนอกรัฐบาล

3. ผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อน้อย ประมาณ 80% ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร และลูกจ้างที่ทำงานใช้
แรงงาน

สถานการณ์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

จากข้อมูลของด่านศุลกากรจันทบุรี (ออนไลน์. 2560) นำเสนอรายการสินค้าและมูลค่า
สินค้านำเข้าและส่งออก ประจำปีงบประมาณ 2559 ดังนี้

ตาราง 1 ด่านศุลกากรจันทบุรี : สถิติสินค้านำเข้า 10 อันดับ ปีงบประมาณ 2559

ลำดับที่	ชนิดสินค้านำเข้า	มูลค่า (ล้านบาท)
1	มันสำปะหลังเส้น	1,047.48
2	เศษอลูมิเนียม	238.52
3	ถั่วเหลือง	114.04
4	หัวมันสำปะหลัง	40.66
5	ข้าวโพด	37.48
6	เศษโพลีเมอร์	26.70
7	โลหะป้องกันหัวรองเท้า สนับแข้ง เครื่องหุ้มหัวเข่า	12.86
8	เรซิน ครั่ง กายาน ชัน	5.26
9	เมล็ดงา	3.18
10	ผ้าชีรัวร์หรือเศษผ้าไหม	2.04
	อื่นๆ	6.52
	รวม	1,534.74

ที่มา : ด่านศุลกากรจันทบุรี (ออนไลน์. 2560)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 2 ด้านบุคลากรจันทบุรี : สถิติสินค้าส่งออก 10 อันดับ ปีงบประมาณ 2559

ลำดับที่	ชนิดสินค้าส่งออก	มูลค่า (ล้านบาท)
1	เครื่องดื่มชูกำลัง	980.89
2	น้ำมันเบนซิน 91 95	965.52
3	เบียร์	527.48
4	นม UHT	524.04
5	นมถั่วเหลือง	491.90
6	เครื่องดื่มชาเขียว ชากลิ่นผลไม้	454.50
7	น้ำรวมถึงน้ำแร่และน้ำอัดลม	441.35
8	ยางนอก	376.18
9	น้ำตาลทรายบริสุทธิ์ น้ำตาลอ้อย	364.81
10	บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	339.89
	อื่นๆ	8,446.55
	รวม	13,913.11

ที่มา : ด้านบุคลากรจันทบุรี (ออนไลน์, 2560)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย พบว่ามีเอกสารงานวิจัยดังนี้

นพภัตสร มาเทียน (2549) ศึกษาเรื่องประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518 -พ.ศ. 2546) งานวิจัยนี้ศึกษาประวัติ ความสัมพันธ์ ลักษณะ รูปแบบของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่อดีต รวมทั้งศึกษานโยบายและผลของนโยบายที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการส่งเสริมด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518 - 2546 โดยได้ใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ส่วนการนำเสนอข้อมูลเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงสุโขทัยแต่จะปรากฏเด่นชัดภายหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมาโดยเฉพาะ

การค้าด้านจังหวัดสระแก้วของประเทศไทยซึ่งติดต่อกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย และทางจังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการค้าขาย เนื่องจากไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคในการติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ ประกอบกับทำเลและจุดยุทธศาสตร์ของจังหวัดสระแก้วสามารถเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังกรุงเทพมหานคร เวียดนามลักษณะดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการค้าขายชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ทั้งนี้ ลักษณะ รูปแบบการค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว ในระยะแรกมีทั้งการค้าอิสระซึ่งผิดกฎหมายและการค้าระบบที่ถูกกฎหมาย ต่อมาการค้าล้นขอบค้าขายตามแนวชายแดนทวีจำนวนมากขึ้น

สถานการณ์ภายในประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะเมื่อกัมพูชาคงอยู่ในภาวะสงคราม การค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของความสัมพันธ์และนโยบายของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลกัมพูชาเป็นสำคัญ กล่าวคือ หากทั้งสองประเทศมีสถานการณ์ของความสัมพันธ์ที่ไม่ดี เกิดการตัดความสัมพันธ์ทางการทูต รัฐบาลจะมีนโยบายปิดพรมแดนหรือปิดจุดผ่านแดนห้ามค้าขายกับกัมพูชา แต่ในขณะเดียวกันหากสถานการณ์ของความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเป็นไปในทางที่ดีการค้าขายชายแดนก็เป็นไปอย่างเปิดเผยดังที่ปรากฏใน พ.ศ. 2518 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใน พ.ศ. 2519 สมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และในสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในกัมพูชาด้วยนโยบายที่เรียกว่า “แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ด้วยการเปิดจุดค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการนโยบายส่งเสริมการค้าในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้การค้าขายชายแดนซึ่งเดิมส่วนใหญ่เป็นการค้าอิสระ มาเป็นตลาดการค้าชายแดนในระบบเมื่อ พ.ศ. 2534 ต่อมาสมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2546 เกิดการจลาจลบุกเผาสถานทูตไทยในกรุงเทพมหานคร ทำให้รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตและประกาศปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการดังกล่าวก็มีผลต่อการค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชาด้วย โดยเฉพาะความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ไทยต้องสูญเสียเป็นจำนวนมาก เมื่อรัฐบาลทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ทางการทูตที่ดีต่อกัน ก็จะเปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว ให้มีการค้าขายกันต่อไป และจากการสนับสนุนของรัฐบาลประเทศไทยส่งผลให้การค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว มีบทบาทสำคัญทางด้านการส่งสินค้าไปยังประเทศในอินโดจีน

ผลการศึกษาพบว่าการค้าขายชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2518-2546 นอกจากจะทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าแล้ว ยังมีผลกระทบซึ่งถือเป็นปัญหาที่มีต่อประเทศไทยด้วย ได้แก่ ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาการค้าล้นขอบค้าอาชญากรรม ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการโจรกรรม

นันทวรรณ ตั้งเกียรติ (2550) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา: ตลาดบ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลมกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประชากรจำนวน 187 คน สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อคุณลักษณะข้อมูลทั่วไปทางปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ด้านสภาพและอาคาร และภาพรวมความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านความปลอดภัยและ 3) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม กับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล โดยใช้สถิติ Compare Means แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย

ผลการศึกษาโดยภาพรวมผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม เป็นอันดับแรก อันดับรองลงมา คือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม เป็นอันดับสามและอันดับสุดท้าย คือปัจจัยด้านความปลอดภัยของผู้ประกอบการที่มาลงทุน ณ ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ตลาดบ้านแหลม โดยภาพรวมความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มีวัตถุประสงค์ในการเช่าเพื่อค้าขายมีความพึงพอใจที่ต่างไปจากผู้ประกอบการที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออาศัยความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มาลงทุน

เรืองศักดิ์ ไชยอุดม (2550) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการค้าชายแดนไทย-พม่าในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์ระบบการค้าชายแดนไทย-พม่าในพื้นที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานการค้าชายแดนไทย-พม่าในพื้นที่อำเภอสะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนและ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการค้าชายแดนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมจากประชาชนอำเภอแม่สะเรียง จำนวน 349 คน และแบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการในพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่า 1) การค้าชายแดนในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าชายแดนไทย-พม่า 1 แห่ง ในช่องทางบ้านเสาหิน เพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นและเปิดให้ประชาชนทั้ง 2 สัญชาติทำการซื้อขายสินค้า สิ่งที่น่าเข้าส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร สินค้าที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทเครื่องอุปโภค บริโภค 2) การบริหารจัดการการค้าชายแดน ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านตรวจเข้าเมือง ทำหน้าที่ในการควบคุมการเดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกอาณาจักรของบุคคลสัญชาติพม่า สัญชาติไทยและพาหนะทุกชนิด ด้านศุลกากรแม่สะเรียง ทำหน้าที่ควบคุมสินค้าที่นำเข้าหรือส่งออกนอกอาณาจักร รวมทั้งพาหนะที่ใช้ในการขนส่งสินค้า อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการค้า อำนวยความสะดวกแก่ภาคเอกชน ดำเนินการขึ้นทะเบียนและควบคุมบริษัทหรือห้างร้านที่เป็นนิติบุคคล และบุคคลธรรมดา สำนักงานปศุสัตว์อำเภอแม่สะเรียง มีหน้าที่ในการตรวจสอบควบคุมกำกับดูแล การเคลื่อนย้ายสัตว์-ซากสัตว์ หน่วยเฉพาะกิจกรรมทหารพรานที่ 36 สถานีตำรวจภูธรตำบลเสาหิน และสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สะเรียง ทำหน้าที่ในการตรวจสอบสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด และบุคคลต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย และส่งเสริม ดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกในพื้นที่ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการค้าชายแดน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ สภาพเส้นทางที่เป็นถนนดิน ลูกรัง เต็มไปด้วยฝุ่น ทำให้การสัญจรและการขนส่งสินค้าลำบาก ปัญหาแรงงานต่างด้าวลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ความไม่แน่นอนของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายการค้าชายแดน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับพม่า การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และมีปัญหาการสู้รบระหว่างรัฐบาลกับชนกลุ่มน้อย เป็นต้น

นอกจากนี้ในพื้นที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังมีปัญหาการค้านอกระบบซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าและส่งออกสินค้านอกระบบ เพราะภาษีทางการค้าสูง ขั้นตอนของพิธีการทางศุลกากรมีความซับซ้อน ยุ่งยาก และทำให้ผู้ประกอบการมีกำไรมากกว่าการค้าในระบบ โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการค้านอกระบบ คือ พฤติกรรมการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการบางหน่วยงานที่รับเงินได้ไต่จากผู้ประกอบการ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการปล่อยให้มีการค้านอกระบบหรืออำนวยความสะดวกเปิดช่องทางให้มีการลำเลียงสินค้านอกระบบในพื้นที่ เป็นต้น

สุรีย์พร พานิชอัครา และชงชัย ศรีเบญจโชติ (2553) ศึกษาเรื่องผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าอาเซียน (AFTA) ต่อมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการค้าชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา และศึกษาผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าอาเซียน (AFTA) ต่อมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี โดยการรวบรวมข้อมูลจากส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากการสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำมา

วิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะรูปแบบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า การค้าระหว่างไทยกับกัมพูชา นอกจากจะมีรูปแบบการค้าตามปกติแล้ว ยังมีการทำการค้าในรูปแบบของ “การค้าชายแดน” ซึ่งการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งออกสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าที่ใช้ในการก่อสร้าง ส่วนการนำเข้าสินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ โดยมีมูลค่าการส่งออกมากกว่ามูลค่าการนำเข้าผ่านด่านชายแดนสินค้าทางด่านศุลกากรจันทบุรี 6 จุด ได้แก่ จุดผ่านแดนถาวรบ้านฝักกาด จุดผ่านแดนถาวรบ้านแหลม จุดผ่อนปรนบ้านซันตารี จุดผ่อนปรนบ้านสวนส้ม จุดผ่อนปรนบ้านบึงฉนังล่างและขนถ่ายผ่านไปรษณีย์ ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การขนถ่ายสินค้าผ่านจุดผ่านแดนถาวรบ้านฝักกาดมีมูลค่าสูงที่สุด นอกจากนั้นยังพบว่า การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรีมีสัดส่วนมูลค่าการค้าไม่มากนัก คือเฉลี่ยร้อยละ 6 ของมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

ส่วนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยทำการวิเคราะห์มูลค่าการค้าก่อนและหลังการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 พบว่า มูลค่าการค้าชายแดนเฉลี่ยภายหลังการเปิดเสรีทางการค้าอาเซียน (AFTA) จากการทดสอบที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 มีมูลค่าไม่มากกว่ามูลค่าการค้าเฉลี่ยก่อนการเปิดเสรีการค้าอาเซียน เช่นเดียวกับมูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยที่พบว่ามูลค่าการนำเข้าหลังเปิดเสรีการค้าอาเซียนมีค่าไม่มากกว่ามูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยก่อนการเปิดเสรีการค้าอาเซียน มีเพียงมูลค่าการส่งออกเฉลี่ยหลังเปิดการค้าเสรีอาเซียนที่พบว่ามีความมากกว่ามูลค่าการส่งออกเฉลี่ยก่อนเปิดเสรีการค้าอาเซียน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี